

УДК 373.3/5.043.2-056.2/3

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.13>**Н. М. Міськова**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»**О. А. Хом'як**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»**О. Ф. Кирилович**старший викладач кафедри початкової та дошкільної освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ В РОБОТІ ПЕДАГОГІВ У ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено дослідженню забезпечення наступності в роботі педагогів у інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти та Нової української школи. Відзначено, що у сучасному світі право на освіту є одним із фундаментальних прав, прописаних у Всесвітній декларації про права людини, а також у різних міжнародних і національних конвенціях і законодавчих актах, і більшість високорозвинених країн світу забезпечують доступ до освіти дітям з особливостями психофізичного розвитку і здоровим дітям на однакових умовах. Україна також обрала вектор у напрямі вирішення цієї проблеми й активно впроваджує інклюзивну освіту на всіх освітніх рівнях. Визначено, що, інтенсивно реалізуючи на практиці основні засади та підходи, інклюзія ставить перед середовищем закладу дошкільної освіти та Новою українською школою багато складних питань і нових завдань, а саме важливість забезпечення наступності в реалізації інклюзивної освіти двох суміжних освітніх ланок, яка повинна зберігатися для забезпечення неперервності здобуття людиною освіти. Наступність в освіті необхідна для створення єдиного освітнього процесу, що логічно продовжується від дитячого садка до школи. Цей процес допомагає досягти цілісного розвитку особистості. Виявлено, що під час навчання у всіх дітей формуються базові компетентності – вміння, знання та навички, необхідні для подальшого навчання та життя загалом. У дошкільному віці вихователі закладу дошкільної освіти починають розвивати у дітей допитливість, ініціативність, відповідальність, креативність, навички комунікації. Ці навички є особливо важливими для дітей з особливими освітніми потребами, початкова освіта спирається на них і поглиблює їх. Забезпечення наступності та перспективності між дошкільною і шкільною ланками освіти за сучасних реалій є дуже важливим, особливо для дітей, котрі потребують додаткової освітньої підтримки. Доведено, що діяльність закладів освіти щодо забезпечення наступності в навчанні дітей з особливими освітніми потребами має здійснюватися педагогічними колективами закладу дошкільної освіти та Новою українською школою спільно і системно. Об'єднані зусилля педагогічних колективів закладів дошкільної та загальної середньої освіти та батьківської громадськості забезпечить психологічно виважений та успішний для дитини перехід із попереднього рівня (дошкільна освіта) на наступний (початкова освіта).

Ключові слова: інклюзивна освіта, наступність, заклад дошкільної освіти, нова українська школа, педагоги, діти з особливими освітніми потребами.

Постановка проблеми. Розуміння і прийняття суспільством права людини відрізнятись від інших демонструє найвизначніше соціальне нововведення – інклюзивна освіта. Вона має на меті забезпечити рівний доступ до здобуття якісної освіти усім дітям без винятку, адже кожна дитина по-своєму унікальна і її потреби специфічні. Кожна дитина становить незмірну цінність для своїх батьків і родичів, а всі діти разом – неоціненний скарб суспільства. Право на освіту є одним із фундаментальних прав, прописаних у Всесвітній

декларації про права людини, а також у різних міжнародних і національних конвенціях і законодавчих актах. У більшості високорозвинених країн світу сьогодні немає відмінності в забезпеченні доступу до освіти дітям з особливостями психофізичного розвитку і здоровим дітям. Україна також обрала вектор у напрямі вирішення цієї проблеми й активно впроваджує інклюзивну освіту на всіх освітніх рівнях.

Право дітей із відхиленнями в розвитку на рівний доступ до якісної освіти закріплено

Конституцією України, міжнародними документами з питань прав інвалідів, Законами України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про освіту», «Про охорону дитинства» та ін. У цих документах визначено принципи, освітні орієнтири, завдання щодо створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації дітей, які потребують додаткової освітньої підтримки в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти (ЗДО) і Нової української школи (НУШ).

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» з 2010 р. у загальноосвітніх навчальних закладах запроваджено інклюзивне навчання.

У ст. 20 Закону України «Про освіту» зазначено, що інклюзивне навчання здобувачів освіти базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [1].

На основних положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства» та інших нормативних актах стосовно дитинства ґрунтується і Базовий компонент дошкільної освіти України. Державний стандарт дошкільної освіти спрямовує зусилля батьків, педагогів, психологів на розвиток творчого потенціалу дитини, котра має свої особливості у дошкільному дитинстві, на своєчасне підтримання досягнень індивідуальної своєрідності неповторного життєвого шляху дитини, забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини у дошкільні роки [2].

Наступною освітньою ланкою системи освіти, яка продовжує запровадження інклюзивних принципів, є початкова школа. Її метою відповідно до Державного стандарту початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [3].

У Базовому компоненті дошкільної освіти та Державному стандарті початкової загальної освіти визнається пріоритетність компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової ланок освіти.

Розуміння важливості побудови інклюзивного освітнього середовища продемонстрували розробники Концепції НУШ, визначивши одним із дев'яти компонентів формули нової школи орієнтацію на потреби учня в освітньому процесі, максимальне врахування його прав, здібностей та

інтересів, реалізацію на практиці принципу дитиноцентризму [4].

Таким чином, значущість цієї проблеми, її недостатній рівень дослідження, потреба в обґрунтуванні забезпечення наступності в реалізації інклюзивної освіти двох суміжних освітніх ланок спонукає детальніше її вивчити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання реалізації інклюзивного підходу до освіти дітей розглядаються у наукових працях Ю. Богинської, О. Будник, К. Кольченко, Г. Нікулиної, П. Таланчука, З. Шевців та ін. У дослідженнях А. Колупаєвої, В. Бондаря, А. Заплатинської, М. Кавуна, Ю. Найди, Т. Сака, М. Сварника, В. Тищенко відображено результати різнобічного аналізу проблеми запровадження інклюзивної освіти за кордоном.

Цінними для нашого дослідження є праці українських вчених А. Богуш, Г. Беленької, Н. Гавриш, І. Демченко, А. Колупаєвої, І. Кузової, Т. Поніманської, Н. Тарасун та ін. Науковці переконують, що процес інтеграції дошкільнят з особливими потребами в освітнє середовище сприяє нормалізації їхнього життєвого циклу і гармонізації розвитку відповідно до індивідуальних можливостей кожної дитини.

У контексті досліджуваної проблеми слід вивчити питання готовності майбутнього педагога до роботи з дітьми за умов інклюзивного середовища. Це питання розглядалося російськими й українськими вченими І. Кузавою, О. Мартинчук, Н. Мельник, Н. Назаровою, І. Хафізуліною, Ю. Шуміловскою та ін.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вивчення питання забезпечення наступності в реалізації інклюзивної освіти педагогами ЗДО і НУШ.

Виклад основного матеріалу. Кожна родина очікує народження дитини, та, на жаль, щодня на цей світ з'являються діти, які потребуватимуть додаткової підтримки в суспільстві, матимуть особливі потреби в освіті. Перед батьками постає багато викликів, з якими упоратися самотужки не стане сил. Система освіти через інклюзивну освіту покликана забезпечити право всіх дітей, у т. ч. дітей із порушеннями психічного та (або) фізичного розвитку, на рівний доступ до якісної освіти за місцем проживання в закладах дошкільної та загальної середньої освіти. Інтенсивно реалізуючи на практиці основні засади та підходи, інклюзія ставить перед середовищем ЗДО і НУШ багато складних питань і нових завдань, насамперед перед педагогами, котрі є провідниками дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в освітньому процесі. Окрім проблем психологічної та професійної готовності педагогів ЗДО і НУШ до роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку, слід розглянути і питання забезпечення наступності в реалізації інклюзивної освіти

двох суміжних освітніх ланок, яка повинна зберігатися для забезпечення неперервності здобуття людиною освіти. Наступність в освіті необхідна для створення єдиного освітнього процесу, що логічно продовжується від дитячого садка до школи. Цей процес допомагає досягти цілісного розвитку особистості.

Під час навчання у всіх дітей формуються базові компетентності – вміння, знання та навички, необхідні для подальшого навчання та життя загалом. Володіння українською та іншими мовами, математичні навички, знання в галузі природничих наук, техніки або культури – цього дитина навчається в молодшій школі завдяки тим компетентностям, що сформувався у неї в дитячому садку. У дошкільному віці вихователі ЗДО починають розвивати у дітей допитливість, ініціативність, відповідальність, креативність, навички комунікації. Ці навички є особливо важливими для дітей з ООП, і початкова освіта спирається на них і поглиблює їх.

Педагоги дошкільної освіти, які працюють в інклюзивній групі, мають бути ознайомлені з програмою початкової школи та вводити у свої заняття навчальні елементи, що підготують дітей з ООП до 1 класу. Вчителі початкових класів також мають знати дошкільну навчальну програму, щоб використовувати її складники в адаптаційний період.

Перехід дитини-дошкільника з ООП до школи є важливим етапом її життя, пов'язаним не лише зі зміною середовища її розвитку, а й із відповідними процесами самоусвідомлення. Забезпечення наступності та перспективності між дошкільною і шкільною ланками освіти за сучасних реалій є дуже важливим, особливо для дітей, які потребують додаткової освітньої підтримки. Варто продумати і комплексно здійснювати заходи, спрямовані на організацію спільних дій педагогів ЗДО та вчителів НУШ, узгоджувати педагогічні зусилля щодо дитини з особливими потребами. Забезпечення наступності та перспективності, подолання недорозвитку, корекція порушень – це процес, у якому задіяні і ЗДО, і школа. Наступність між дошкільною і шкільною ланками освіти не повинна розумітися тільки як підготовка дітей до навчання. У дошкільному віці закладаються найважливіші риси майбутньої особистості. Необхідно прагнути до організації єдиного розвиваючого світу – дошкільної та початкової освіти.

Дошкільна освіта повинна зберегти самоцінність дошкільного дитинства і формувати особистісні якості дошкільника, які є основою для навчання у школі. Проте дошкільний вік не є підготовчим етапом до навчання у школі, це є період пізнання світу маленькою дитиною, неважливо – здорова вона чи має проблеми розвитку. Школа ж, як наступник дошкільної освіти, повинна врахо-

увати та розвивати потенціал дитини, розкритий ще у дошкільному віці. Такий комплексний підхід дає можливість визначити освіту як єдину систему на всіх етапах навчання та має на меті забезпечити психологічні умови, які б максимально сприяли всебічному розвитку дитини, збереженню її індивідуальності та реалізації корекційно-розвиткового навчання.

Діяльність ЗДО і НУШ для забезпечення наступності з корекційно-розвиткової роботи **передбачає такі напрями:**

1) **Науково-теоретичний** – наукове обґрунтування, розроблення та реалізація концепції інклюзивної освіти, спрямованої на розвиток дитини.

2) **Освітній** – здійснення ступеневої освіти, забезпечення наступності програм і навчальних планів ЗДО і школи, узгодження їх та оптимізація.

3) **Дослідницько-практичний** – апробація авторських розробок, нових форм і методів роботи з дітьми з особливими потребами в ЗДО та школі.

4) **Організаційно-управлінський** – організація і планування навчально-корекційної роботи ЗДО і НУШ, координація діяльності всіх корекційних служб.

Неабияке значення у забезпеченні наступності дошкільної та шкільної освіти відіграє готовність педагогів до роботи в інклюзивному середовищі ЗДО і НУШ. Варто наголосити, що без позитивного ставлення педагога до дитини з особливими освітніми потребами будь-які спроби залучення її до освітнього простору приречені на невдачу, адже психологічна готовність – це умова ефективної професійної діяльності педагога. Як особливий дитині потрібен процес адаптації до інклюзивного закладу, так і педагогу інклюзивного класу / групи потрібна додаткова підготовка та підтримка. Процес формування професійної компетентності та психологічної готовності педагогів до реалізації інклюзивного навчання складний і багатоплановий, він розв'язується за допомогою підтримки закладу освіти, психологічного супроводу та залежить від скоординованих дій педагога та різнопрофільних фахівців.

Необхідні й нові підходи до надання методичної допомоги педагогам ЗДО і НУШ, які працюють в інклюзивну середовищі. Серед шляхів підвищення рівня професійної, психологічної компетентностей і формування інклюзивної компетентності педагогів, які працюють в інклюзивному середовищі ЗДО і НУШ, можна виділити такі:

1) Організацію заходів, спрямованих на формування колективу однодумців, що дозволить вивчити досвід більш досвідчених колег, отримати відповіді на конкретні запитання, уникнути можливих помилок і труднощів у своїй практичній діяльності.

2) Організацію умов для проходження педагогами курсів підвищення кваліфікації.

3) Проведення системи майстер-класів, тренінгів, семінарів, «круглих столів», психологічних практикумів для всіх учасників освітнього процесу.

4) Тісну взаємодію закладів дошкільної, загальної середньої освіти з фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів, спеціальних навчальних закладів та організацій, що належать до сфери охорони здоров'я та соціального захисту населення.

5) Створення творчих груп і мультидисциплінарних команд.

6) Проведення відкритих заходів педагогами інклюзивних класів / груп, що дозволить демонструвати професійний ріст, намітити подальші цілі власної та командної діяльності цих навчальних закладів.

Така програма підтримки дозволить педагогам ЗДО і НУШ, які працюють з дітьми цієї категорії, долати професійний стрес, отримувати емоційну та професійну допомогу колег та інших фахівців, адже запорука успіху впровадження інклюзивної освіти – у командній роботі всіх причетних до цієї справи осіб. Таким чином, ефективність забезпечення наступності в роботі педагогів в інклюзивному середовищі ЗДО і НУШ диктує необхідність підготовки і перепідготовки та залежить від скоординованих дій усієї мультидисциплінарної команди.

Висновки і пропозиції. Наступність дошкільної та початкової освіти забезпечується шляхом єдності підходів до організації життєдіяльності дитини шостого та сьомого років життя незалежно від соціально-педагогічних умов здобуття освіти: закладу дошкільної освіти, першого класу початкової школи, групи Центру розвитку дитини, сімейного виховання тощо. Діяльність закладів освіти щодо забезпечення наступності в навчанні дітей з ОПП має здійснюватися педагогічними колективами ЗДО і НУШ спільно і системно. Об'єднані зусилля педагогічних колективів закладів дошкільної та загальної середньої освіти та батьківської громадськості забезпечить психологічно виважений та успішний для дитини перехід із попереднього рівня (дошкільна освіта) на наступний (початкова освіта).

Робота педагогів із дітьми, які мають особливі освітні потреби, вимагає не тільки знань і досвіду,

а ще й терпіння, любові до них. Інклюзивна освіта є єдиною опорою і підтримкою такої дитини, саме вона покликана допомогти дітям з ООП адаптуватися до навколишнього середовища, підготуватися до життя в суспільстві. Тому узгоджена діяльність педагогів ЗДО і НУШ повинна забезпечувати наступність психолого-педагогічного супроводу таких дітей, що передбачає створення універсального освітнього середовища, в якому кожна дитина почувається безпечно і творчо, здійснення корекційно-навчальних занять, трудо-, ігротерапії, індивідуальної та групової психотерапії тощо. Важливо допомогти дитині з ООП адаптуватися до колективу, підкреслюючи і заохочуючи будь-які її досягнення; давати доступні завдання; підтримувати і допомагати, якщо виникли труднощі; розвивати здатність витримувати і долати невдачі, не впадати у відчай; формувати позитивне ставлення до усього, що оточує, адже усі діти заслуговують навчатися у середовищі, де забезпечуються їхні базові та додаткові потреби.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.10.2020).
2. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник : А.М. Богуш ; авт. кол-в: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богінч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Ільченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Піроженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідельнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 87 від 21 лютого 2018 р. «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 25.10.2020).
4. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 25.10.2020).

Miskova N., Khomiak O., Kyrylovych O. Ensuring accessibility in the work teachers in the inclusive environment of preschool institution and New Ukrainian school

The article is devoted to the study of the issue ensuring continuity the work of teachers in the inclusive environment of preschool institution and New Ukrainian school. It is noted that in the modern world the right to education it is one of the fundamental rights enshrined in the Universal Declaration of Human Rights, as well as in various international and national conventions and legislation, and most highly developed countries provide access to education for children with mental and physical disabilities and children on equal terms. Ukraine has also chosen a vector to solve this problem and is actively implementing inclusive education at all educational levels. It is determined that intensively implementing the basic principles and approaches in practice, inclusion poses many complex issues and new challenges to the environment of preschool institution and New Ukrainian school, namely the importance of ensuring continuity in the implementation of inclusive education of two related educational units, which should be maintained to ensure continuity education. Continuity in education is necessary to create a single educational process that logically continues from kindergarten to school. This

---

process helps to achieve holistic personality development. It was found that during learning all children form basic competencies – skills, knowledge and abilities that are necessary for further learning and life in general. At the preschool age, educators of ZDO begin to develop children’s curiosity, initiative, responsibility, creativity, communication skills. These skills are especially important for children with ASD and primary education builds on them and deepens them. Ensuring continuity and prospects between preschool and school education in today’s realities is very important, especially for children in need of additional educational support. It is proved that the activity of educational institutions to ensure continuity in the education of children with SEN should be carried out by the pedagogical teams of environment of preschool institution and New Ukrainian school jointly and systematically. The combined efforts of the teaching staff of preschool and general secondary education institutions and the parent community will ensure a psychologically balanced and successful transition for the child from the previous level – preschool education, to the next – primary education.

Key words: *inclusive education, continuity, preschool education institution, New Ukrainian school, teachers, children with special educational needs.*